

УДК 336.64

О.П. Фещенко, здобувач кафедри фінансів
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,
заступник директора з фінансів і економіки
ТзОВ «Папір-Мал», м. Малин

АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕТАП ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ

АННОТАЦИЯ. Определены природа и сущность ликвидности, обоснована необходимость проведения анализа ликвидности на предприятиях, приведена характеристика основных коэффициентов ликвидности с указанием нормативных значений, рассмотрены преимущества и недостатки применения системы показателей ликвидности на предприятиях.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: финансовое состояние, ликвидность предприятия, платежеспособность, анализ, предприятие.

ABSTRACT. Analysis of liquidity as important stage of financial firmness of enterprise estimation the aim of this article is to determine the nature of the liquidity, reasoning of necessity of conducting of analysis of liquidity on enterprises, characterization of basic coefficients of liquidity with its normative rates. The article describes advantages and disadvantages of use of figures system of liquidity on enterprises.

KEY WORDS: financial position, liquidity of the company, solvency, analysis, enterprise.

АННОТАЦІЯ. Визначено природу та сутність ліквідності, обґрунтовано необхідність проведення аналізу ліквідності на підприємствах, наведено характеристику основних коефіцієнтів ліквідності із зазначенням нормативних значень, розглянуто переваги та недоліки застосування системи показників ліквідності на підприємствах.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: фінансовий стан, ліквідність підприємства, платоспроможність, аналіз, підприємство.

На сучасному етапі економічного розвитку будь-якого підприємства, значну роль відіграє фінансова стійкість, яка формується в процесі всієї господарської діяльності. Особливе значення при цьому набуває своєчасна та об'єктивна оцінка ліквідності підприємства, оскільки жодний керівник не повинен нехтувати потенційними можливостями підвищення фінансової стійкості свого господарства.

Останніми роками питання аналізу ліквідності підприємства знайшли своє відображення у роботах західних учених — Хелферта Е., Де Ковні Ш., Роуза П.С., Таккі К., Уайтинга Д.П., російських дослідників — Черкасова В.Е., Ширінської Е.Б., Астахова В.П. В Україні дослідження цієї проблеми найшли своє

місце в роботах Кизима М.О., Крейніної М.Н., Лапішко М.Л., Смовженко Т.С., Поддерьогіна А.М. та ін.

На основі опрацьованого матеріалу, визначимо природу та сутність ліквідності, обґрунтуємо необхідність проведення такого аналізу на підприємствах, охарактеризуємо основні коефіцієнти ліквідності із зазначенням нормативних значень, а також розглянемо переваги та недоліки застосування системи показників ліквідності на підприємствах, що в свою чергу і являтиме основну мету даної роботи.

Предметом розгляду даної статті є сутність аналізу ліквідності, як важливого етапу оцінки фінансового стану підприємства. Основними завданнями такого аналізу виступають — оцінка господарської ситуації; виявлення факторів і причин досягнутого стану; підготовка і обґрунтування майбутніх рішень; вироблення стратегії і тактики розвитку за рахунок викриття і мобілізації резервів підвищення ліквідності.

Під ліквідністю розуміють спроможність підприємства перетворювати свої активи на гроші без втрат їх ринкової вартості для покриття всіх необхідних платежів у міру настання їх строків і швидкість здійснення цього перетворення [1, с. 88]. Таким чином, ліквідність можна розглядати, як час, необхідний для продажу активу, і суму, одержану від продажу активу.

Важливо, що ці аспекти тісно пов'язані між собою, оскільки часто можна продати актив дуже швидко за короткий час, але із значною знижкою в ціні. Відмітимо також, що суттєвою ознакою ліквідності є формальне перевищення (у вартісній оцінці) оборотних активів над короткостроковими пасивами.

Чим більше це перевищення, тим сприятливіший фінансовий стан підприємства. Водночас варто уникати ситуації збереження залишків коштів та інших резервів високоліквідних активів на довгий термін поза виробничим процесом, бо це призводить до зниження рентабельності виробництва. Про погіршення можливостей ліквідності компанії свідчить збільшення імобілізації власних активів, що виявляється в появі неліквідів, простроченої дебіторської заборгованості, векселів одержаних, прострочених тощо [2, с. 69—74].

Для оцінки реального ступеня ліквідності підприємства необхідно провести аналіз ліквідності балансу. Ліквідність балансу визначається як ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у гроші відповідає терміну погашення зобов'язань. Для визначення ліквідності балансу варто зіставити результати по кожній групі активів і пасивів.

Всі активи підприємства залежно від ступеня ліквідності, тобто швидкості перетворення в кошти, можна умовно поділити на такі групи:

1. Найбільш ліквідні активи (A1) — суми по всіх статтях коштів, що можуть бути використані для виконання поточних розрахунків негайно. В цю групу включають також короткострокові фінансові вкладення (цінні папери).

2. Швидкореалізовані активи (A2) — активи, для обертання яких у наявні кошти потрібен певний час. У цю групу можна включити дебіторську заборгованість та інші оборотні активи.

3. Повільнореалізовані активи (A3) — найменш ліквідні активи. Це запаси, дебіторська заборгованість, податок на додану вартість тощо.

4. Важкореалізовані активи (A4) — активи, що призначені для використання в господарській діяльності протягом тривалого періоду часу. В цю групу можна включити статті I розділу активу балансу «Необоротні активи».

Перші три групи активів протягом усього господарського періоду можуть постійно змінюватися і відносяться до поточних активів підприємства. Поточні активи більш ліквідні, ніж всі інші активи підприємства.

Пасиви балансу по мірі зростання строків погашення зобов'язань групуються наступним чином:

1. Найбільш термінові зобов'язання (П1) — кредиторська заборгованість, розрахунки по дивідендах, інші короткострокові зобов'язання, а також позики не погашені в термін (за даними додатків до бухгалтерського балансу).

2. Короткострокові пасиви (П2) — короткострокові кредити банків та інші позики, які підлягають погашенню на протязі 12 місяців після звітної дати.

3. Довгострокові пасиви (П3) — довгострокові кредити та інші довгострокові пасиви — статті III розділу пасиву балансу «Довгострокові зобов'язання».

4. Постійні пасиви (П4) — статті I розділу балансу «Власний капітал».

Підприємство вважається ліквідним, якщо його поточні активи перевищують його короткострокові зобов'язання. Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються умови: $A1 > П1$, $A2 > П2$, $A3 > П3$, $A4 < П4$.

Для прикладу проаналізуємо ліквідність балансу ТзОВ «Папір Мал» за період 2008—2011 років на основі фінансової звітності (Форма 1 «Баланс») і представимо дані у табл. 1.

Таблиця 1

**АГРЕГОВАНИЙ БАЛАНС ДЛЯ АНАЛІЗУ ЛІКВІДНОСТІ
ТЗОВ «ПАПІР-МАЛ» ТИС. ГРН**

Період, роки		Актив	Зіставлення на кінець періоду	Пасив	Період, роки		Платіжний надлишок (+), або нестача (-)	
2008	2011				2008	2011		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ТЗОВ «Папір-Мал»								
66	107	A1	<	П1	9480	18568	-9414	-18461
7983	14389	A2	>	П2	4211	2770	+3772	+11619
4500	8694	A3	<	П3	69782	92236	-65282	-83542
49700	101108	A4	>	П4	-21224	10724	+70924	+90384
62249	124298	Баланс	—	Баланс	62249	124298	0	0

Аналіз даних табл. 1 свідчить про недостатню ліквідність балансу. Так, наявні грошові кошти в багато разів менше термінових зобов'язань. Це означає, що підприємство, якщо всі кредитори водночас пред'являть вимогу погасити заборгованість, буде не в змозі розрахуватися в повному обсязі. У даному випадку найбільш ймовірним виходом буде вимушене користування іншим джерелом (менш ліквідним — дебіторською заборгованістю). В цілому, можна сказати, ТЗОВ «Папір-Мал» не забезпечене оборотними коштами, і всі вони мобілізовані в дебіторську заборгованість і в активи, які повільно реалізуються. У результаті чого, в період діяльності з 2008 по 2011 роки підприємство заради виживання значно збільшило свої довгострокові пасиви, за рахунок залучення додаткових кредитів, які призводять до росту боргової ями. Невиконання останньої умови (A4>П4) свідчить про відсутність у підприємства достатньої величини власних оборотних коштів, що в свою чергу означає про невиконання мінімальної умови для фінансової стійкості ТЗОВ «Папір-Мал».

Для порівняння ступеня ліквідності різних господарських одиниць розроблено коефіцієнти ліквідності. Залежно від того, які види оборотних активів беруться до уваги, ліквідність оцінюється за різними коефіцієнтами. Загальна ж ідея лишається незмінною: зіставлення короткострокових (до одного року) пасивів і активів, що використовуються для їх погашення. При цьому обов'язково слід мати на увазі, що в балансі підприємства части-

ну довгострокових позик за кредитними угодами, які мають бути погашені протягом найближчих дванадцяти місяців (у деяких випадках і протягом трьох місяців), варто відображати в розділі короткострокових пасивів.

Так, узагальнюючим показником ліквідності є коефіцієнт покриття, або загальний коефіцієнт ліквідності (розраховується як відношення оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства та показує достатність ресурсів підприємства, які можуть бути використані для погашення його поточних зобов'язань):

$$\text{Кпокриття} = \frac{\text{ф1(Баланс) р.260}}{\text{ф1(Баланс) р.620}} (\text{Currentratio}).$$

Найбільш часто цей коефіцієнт використовується для оцінки ризикованості надання кредиту. З точки зору кредитора, вище значення коефіцієнта, безсумнівно, забезпечить більш надійний захист від можливих втрат. З іншої сторони, надмірно високе значення коефіцієнта може бути ознакою в'ялого управління. Він може сигналізувати про те, що грошові кошти бездіяльно осіли на рахунку, про надмірний рівень виробничих запасів порівняно з потребами компанії, про неправильну кредитну політику, результатом якої стало непомірне зростання дебіторської заборгованості. В той же час підприємство, можливо, не повністю використовує свої можливості з отримання кредитів [3, с. 157—158].

Теоретичне значення цього показника більше одиниці. Нижня межа обумовлена тим, що поточних активів повинно бути достатньо принаймні для погашення короткострокових зобов'язань, інакше підприємство може виявитися неплатоспроможним. Також, необхідно зауважити й те, що значення цього коефіцієнта змінюється залежно від галузі та структури капіталу компанії [4, с. 31]. Зауважимо, що чисельник показника поточної ліквідності (покриття) відображає запаси і дебіторську заборгованість. А різноманіття методів оцінки запасів і принципів обліку сумнівних боргових зобов'язань ускладнюють практику зіставлення цього показника на підприємствах навіть однієї галузі [2, с. 72].

У країнах з розвинутою ринковою економікою коефіцієнту загальної ліквідності надається особлива увага при оцінці фінансової стійкості підприємства, оскільки він має ряд позитивних рис:

— відношення відображає ступінь покриття поточними активами поточних пасивів;

— перевищення поточних активів над поточними пасивами, яке забезпечує буфер проти збитків, що можуть виникнути при продажу або ліквідації поточних активів (крім грошових коштів). Як наслідок, відношення вимірює поле безпеки для покриття будь-якого можливого знецінення поточних активів. Наприклад,

страйки та інші випадкові, непередбачені обставини можуть тимчасово призупинити надходження коштів;

— легкість отримання інформації для розрахунку, зручність і простота його обчислення.

Поряд із цим, існують і деякі обмеження використання даного показника:

— при розрахунку коефіцієнта не враховуються такі важливі фактори, як обсяг реалізації, витрати, прибуток, зміни умов господарювання, а ліквідність лише в деякому ступені залежить від наявних грошових коштів і в суттєво більшому — від майбутніх надходжень;

— політика адміністрації підприємства в першу чергу направлена на оптимізацію рівня виробничих запасів, витрат і дебіторської заборгованості, ефективно використання активів і, як наслідок, тільки в другу чергу, на ліквідність;

— поточний коефіцієнт не враховує мобільність капіталу фірми. Фірма, що має на рахунку значні кошти та велику кількість цінних паперів, має вищий рівень ліквідності ніж та, у якої в складі оборотних активів накопичені значні товарно-матеріальні запаси.

У зв'язку з цим, необхідний розрахунок ліквідності, який виключав би з оборотних активів найменш ліквідний компонент. Це властиво миттєвому показнику ліквідності, який називається — коефіцієнт швидкої ліквідності і розраховується як відношення найбільш ліквідних оборотних засобів (грошових засобів та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій і дебіторської заборгованості) до поточних зобов'язань підприємства. Він відображає платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами:

$$\text{Кшв. ліквідності} = \frac{\phi 1(p.260 - p.100 - p.110 - p.120 - p.130 - p.140)}{\phi 1p.620 (\text{Quickratio})}$$

Оптимальним рівнем цього показника є 0,6—0,8, але на практиці багато підприємств мають і більш низький коефіцієнт, наприклад 0,5. Тому для оцінки їх ліквідності необхідно проаналізувати тенденції зміни показника за певний період часу. Так, якщо зростання коефіцієнта було пов'язано із зростанням невіривданної дебіторської заборгованості, то це свідчатиме про серйозні фінансові проблеми підприємства. З огляду на практику

фінансових аналітиків Німеччини, величина цього показника змінюється залежно від галузі промисловості [2, с. 72].

Найбільш жорстким критерієм платоспроможності підприємства є коефіцієнт абсолютної ліквідності (обчислюється як відношення грошових засобів та їхніх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язань. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина боргів підприємства може бути сплачена негайно):

$$\text{Кабсолютної ліквідності} = \phi 1(p.220 + p.230 + p.240) / \phi 1 p.620.$$

Теоретично достатнім вважається, якщо коефіцієнт вище 0,2—0,35. Це означає, що підприємство може в поточний момент погасити 20—35 % усіх своїх короткострокових боргів. Але, значимо, що в умовах інфляції багато підприємств заради збереження своєї фінансової стійкості намагається не тримати великих сум у грошовій формі.

При оцінці ліквідності підприємства необхідно приділяти увагу показнику величини чистого оборотного капіталу та його динаміці, який розраховується як різниця між оборотними активами підприємства та його поточними зобов'язаннями:

$$\text{Чистий оборотний кап.} = \phi 1(p.260 - p.620).$$

Його наявність і величина свідчать про спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання та розширювати подальшу діяльність.

Вищенаведені показники (коефіцієнти) розрахуємо на прикладі ТзОВ «Папір-Мал» і представимо у табл. 2, після чого зробимо загальні висновки.

Таблиця 2

**ЗВЕДЕНА ТАБЛИЦЯ ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ
ОЦІНКИ ЛІКВІДНОСТІ ТЗОВ «ПАПІР-МАЛ»**

Підприємство	Формула	Значення, роки		Норматив	Абсолютне відхилення
		2008	2011		
1	2	3	4	5	6
<i>Коефіцієнт покриття</i>					
ТзОВ «Папір-Мал»	Кпокриття = $\phi 1 p.260 / \phi 1 p.620$	0,9	1,1	>1	+0,13

Закінчення табл. 2

Підприємство	Формула	Значення, роки		Норматив	Абсолютне відхилення
		2008	2011		
1	2	3	4	5	6
<i>Коефіцієнт швидкої ліквідності</i>					
ТзОВ «Папір-Мал»	Кшв.ліквідності = $\phi 1(p.260-p.100-p.110-p.120-p.130-p.140) / \phi 1p.620$	1,25	1,42	0,6-0,8	+0,17
<i>Коефіцієнт абсолютної ліквідності</i>					
ТзОВ «Папір-Мал»	Кабсолютної ліквідності = $\phi 1(p.220+p.230+p.240) / \phi 1p.620$	0,0048	0,0050	>0 збільшення	+0,000194
<i>Чистий оборотний капітал</i>					
ТзОВ «Папір-Мал»	Чистий оборотний кап. = $\phi 1(p.260-p.620)$	-1142	1013	>0 збільшення	+2155

Розрахувавши показники ліквідності можна зробити висновок, що коефіцієнт покриття став відповідати нормативу і показує, що дане підприємство теоретично має достатню кількість ресурсів, які можуть бути використані для погашення зобов'язань. Також можна стверджувати, що даний показник мав тенденцію до збільшення + 0,13 за період 2008—2011 років.

Коефіцієнт швидкої ліквідності за досліджуваний період значно більший за нормативне значення і має тенденцію до збільшення. Таким чином, платіжні можливості підприємства щодо оплати поточних зобов'язань у короткий період є не досить великі.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності має тенденцію до зростання та показує, яка частина боргів підприємств може бути сплачена негайно. Як видно з даних табл. 2 — ця частина мізерна.

У свою чергу чистий оборотний капітал в порівнянні з 2008 роком збільшився на 2155 тис. грн, що є позитивним фактором у діяльності підприємства. Від'ємне значення у 2008 році (-1142 тис. грн) — свідчить, що підприємство працювало виключно на залученому капіталі, але за три роки ситуація змінилася і величина власного оборотного капіталу у 2011 році становить 1013 тис. грн. Проаналізувавши дані та тенденції змін табл. 2, можна ствер-

джувати, що спроможність сплачувати свої поточні зобов'язання у ТзОВ «Папір-Мал» не досить висока.

Підсумовуючи, зазначимо, що завжди необхідно пам'ятати — на практиці фактичні значення коефіцієнтів ліквідності бувають значно нижчими, і за цими показниками не можна робити відразу негативні висновки щодо можливості підприємства негайно погасити свої борги, бо мало ймовірно, що усі кредитори підприємства водночас пред'являть свої боргові вимоги.

При використанні показників ліквідності у межах оцінки фінансової стійкості підприємства не варто нехтувати й іншими доволі суттєвими чинниками. По-перше, розрахунок показників ліквідності базується на даних фінансової звітності, що відбиває результати обліку станом на звітну дату. Тобто, при обчисленні цих показників враховується не справжній рівень фінансової ліквідності підприємства, а орієнтований на минулі дані. По-друге, показник ліквідності не відбиває «платіжної моралі» підприємства та ставлення до власності на майно (наприклад, заставлене майно). Окрім цього, не враховуються резерви ліквідності у формі не використаних кредитних ліній або овердрафту. Та й сама інтерпретація цього показника не видається дуже простою справою: при надто низьких показниках існують ризик неліквідності, при надто високих — незадовільним стає рівень менеджменту оборотних активів. Отож, для правильних висновків про рівень ліквідності підприємства необхідно брати до уваги наступні фактори:

— характер діяльності підприємства. Так, у підприємств промисловості та будівництва великі залишки запасів і малі грошових коштів; у підприємств роздрібною торгівлі велика умовна вага грошових коштів, хоча можуть бути і значними розміри товарів для перепродажу;

— стан запасів. У підприємства може бути надлишок або нестача запасів, порівняно з величиною, необхідною для безперервної діяльності;

— умови розрахунків з дебіторами. Надходження дебіторської заборгованості через короткі проміжки часу після купівлі товарів призводить до невеликої їх частки в складі оборотних активів підприємства, і, навпаки;

— стан дебіторської заборгованості: наявність чи відсутність у її складі прострочених і безнадійних боргів.

Література

1. Чупис А. В., Царенко А. М., Кашенко О. Л., Закоморный С. Н., Борисова В.А. Финансовое положение предприятия (оценка, анализ, планирование). — Сумы: Сумский гос. аграрный ун-т: Университетская книга, 1998. — 331 с.
2. Терещенко С. І. Моделі оцінки платоспроможності підприємств // Фінанси України. — 2001. — № 7. — С. 69—74.
3. Хелферт Э. Техника фінансового аналізу. — М.: Аудит, 1996. — 663 с.
4. Заруба О. Д. Основи фінансового аналізу та менеджменту: практичний посібник. — К.: УФІМБ, 1995. — 106 с.

Стаття надійшла до редакції: 18.01.2011 р.

УДК 336.71

О.О. Чуб, д-р екон. наук, професор
кафедри банківської справи,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

АННОТАЦІЯ. Проаналізовано сутність поняття глобалізації, наведено індекси глобалізації різних країн, визначено позитивні та негативні наслідки глобалізації, визначено концептуальні напрями трансформації банківської діяльності під впливом глобалізації. Структурізовано процеси інтеграції міжнародних фінансових відносин (мікрорівень, макрорівень, мегарівень).

КЛЮЧОВІ СЛОВА: Глобалізація, регіоналізація, індекс глобалізації, мікрорівень, макрорівень, мегарівень.

ABSTRACT. Analyzed the essence of globalization, are global indices of different countries, defined positive and negative consequences of globalization, defined areas of conceptual transformation of banking under the influence of globalization. Structured processes of integration of international financial relations. (micro level, macro level, mehariven)

KEY WORDS: globalization, regionalization, globalization index, micro level, macro level, meha level.

АННОТАЦІЯ. Проанализированы сущность понятия глобализации, приведены индексы глобализации различных стран, определены положительные и отрицательные последствия глобализации, определены концептуальные направления трансформации банковской деятельности под влиянием глобализации. Структуризованы процессы интеграции международных финансовых отношений. (микроуровень, макроуровень, мегауровень).

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: глобализация, регионализация, индекс глобализации, микроуровень, макроуровень, мегауровень.